

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิดเกี่ยวกับสวัสดิการแรงงาน

ปัทมา ธรรมเจริญ¹ ได้กล่าวถึงความหมาย สวัสดิการแรงงาน (Labour Welfare) หรืออาจเรียกอีกนัยหนึ่งว่าสวัสดิการอุตสาหกรรม (Industrial-Welfare) นั้น มีความหมายที่กว้างและครอบคลุมถึงบริการต่าง ๆ ที่จัดขึ้นในวงการอุตสาหกรรม เพื่อให้คนงานมีชีวิตความเป็นอยู่ที่มีมั่นคงปลอดภัย ความหมายที่แท้จริงของคำว่าสวัสดิการแรงงานนั้น ได้มีผู้นิยามไว้ต่าง ๆ กัน เช่น

สุวิทย์ ยิงวรพันธ์² ได้กล่าวถึงสวัสดิการแรงงาน คือ ภาวะของการมีสุขภาพดี หรือเป็นสภาพการณ์ที่นายจ้างจัดให้เพื่อความสะดวกสบาย หรือการกินดีอยู่ดีของลูกจ้าง สวัสดิการแรงงานจะถือว่าเป็นภาระทางศีลธรรม (Ethical Concerns) ของธุรกิจอุตสาหกรรม และสหภาพแรงงาน รวมทั้งเป็นส่วนหนึ่งของนโยบายการบริหารงานบุคคลด้วยก็ได้ นอกจากนี้ สวัสดิการแรงงานยังให้ประโยชน์แก่คนงานในฐานะเป็น “ผู้รับ” เป็นประโยชน์ แก่นายจ้างในฐานะที่เป็นมูลเหตุจูงใจทำให้ผลผลิตดีขึ้นและเป็นประโยชน์ในด้านการแก้ไขปัญหาสังคมเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาแรงงาน

วิจิตร ระวิวงศ์³ ให้ความหมายของสวัสดิการแรงงานไว้ว่าเป็นการดำเนินการใด ๆ ไม่ว่าจะโดยนายจ้าง รัฐบาล หรือสหภาพแรงงาน ที่มีความมุ่งหมายเพื่อให้ลูกจ้าง คนงานในกิจการอุตสาหกรรม หัตถกรรม พาณิชยกรรม การขนส่ง และบริหาร ซึ่งเป็นการประกอบธุรกิจที่ไม่ใช่ภาคเกษตรกรรม สามารถมีระดับความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร มีความผาสุกทั้งกายและทางใจ มีสุขภาพอนามัยที่ดี มีความปลอดภัยในการทำงาน มีความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงในการดำรงชีวิตไม่เฉพาะแต่ตัวเองเท่านั้น หากแต่รวมถึงครอบครัวด้วย

ความหมายจากที่ประชุมของ ILO ณ กรุงนิวเดลี ประเทศอินเดีย เมื่อปี ค.ศ. 1947 ก็คือ⁴ สวัสดิการแรงงาน เป็นบริการความสะดวกสบายและความน่าพอใจซึ่งอาจจัดขึ้นภายในหรือ

¹ ปัทมา ธรรมเจริญ, การจัดสวัสดิการด้านการศึกษาแก่ลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมเขตกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538, หน้า 29.

² สุวิทย์ ยิงวรพันธ์, “ความหมายของสวัสดิการแรงงาน”, ในสรุปผลสัมมนาเรื่องสวัสดิการแรงงาน(คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 20 เมษายน 2520), หน้า 13-14.

³ วิจิตร ระวิวงศ์, “สวัสดิการอุตสาหกรรม” (เอกสารประกอบคำบรรยายวิชาสวัสดิการแรงงาน 1, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), (จัดสำเนา).

⁴ International Labour Organization(Asian Regional) Conference, Report II, 1977. p. 3.

บริเวณใกล้เคียงสถานที่ทำงาน เพื่อให้คนงานได้มีสภาพแวดล้อมที่สะดวกสบาย ทำให้ผู้ปฏิบัติงานเกิดความพึงพอใจนำมาซึ่งความมีสุขภาพและขวัญที่ดีของคนงาน

จากความหมายที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า สวัสดิการแรงงานเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากแก่คนงาน รวมตลอดถึงครอบครัวของคนงานซึ่งเป็นฝ่ายได้รับประโยชน์ทางตรงจากสวัสดิการแรงงานเหล่านี้ แต่สำหรับนายจ้างแล้วมิใช่ว่าจะไม่ได้รับประโยชน์ใด ๆ แม้ว่าจะได้รับประโยชน์ในทางอ้อมแต่ในที่สุดก็จะมีผลต่อประสิทธิภาพการทำงานและประสิทธิภาพในการผลิต

ประเภทของสวัสดิการแรงงาน

สวัสดิการแรงงานโดยทั่ว ๆ ไป อาจแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท คือ⁵

1. สวัสดิการแรงงานตามที่กฎหมายกำหนด (Legal Requirements)
2. สวัสดิการแรงงานทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Welfare)
3. สวัสดิการแรงงานทางด้านสังคม (Social or humanitarian Welfare)

หรืออาจแบ่งออกเป็นประเภทใหญ่ อีก 3 ประเภท คือ

1. สวัสดิการแรงงานตามกฎหมาย
2. สวัสดิการแรงงานที่จัดขึ้นโดยนายจ้าง
3. สวัสดิการแรงงานที่จัดขึ้นโดยสหภาพแรงงานหรือลูกจ้าง

หรือแบ่งได้เป็น 2 ประเภทที่สำคัญ ๆ ดังนี้

1. สวัสดิการแรงงานตามที่กฎหมายกำหนด ซึ่งได้แก่การที่รัฐกำหนดให้ นายจ้างจัดสวัสดิการต่าง ๆ ตามความจำเป็นในด้านการคุ้มครองแรงงาน การกำหนดสภาพการทำงานและความปลอดภัยในการทำงาน กฎหมายประกันสังคมด้านอื่น ๆ เช่น กฎหมายประกันการว่างงาน ชราภาพ เจ็บป่วย หรือทุพพลภาพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้แล้วแต่รัฐจะเป็นผู้กำหนด รวมตลอดถึงสวัสดิการแรงงานที่เกิดจากการต่อรองระหว่างนายจ้างและสหภาพแรงงาน หรือบรรดาคนงานที่สามารถตกลงกันได้ ซึ่งถือเป็นข้อผูกพันอย่างหนึ่งที่ต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมายเช่นกัน

2. สวัสดิการแรงงานที่นอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนด เป็นสวัสดิการแรงงานที่กำหนดโดยนายจ้างหรือสหภาพแรงงานที่จัดบริการต่าง ๆ ให้แก่คนงาน สวัสดิการแรงงานประเภทนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ชนิด คือ

⁵ สุวิทย์ อังวรพันธ์, "ความหมายของสวัสดิการแรงงาน", ในสรุปผลสัมมนาเรื่องสวัสดิการแรงงาน(คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ 20 เมษายน 2520), หน้า 13-14.

2.1 สวัสดิการทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Welfare) เป็นสวัสดิการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นสิ่งจูงใจในการทำงานของลูกจ้าง โดยนายจ้างเป็นผู้จัดให้ เช่น การให้บำเหน็จบำนาญ การแบ่งผลกำไร สวัสดิการในเรื่องอาหาร การให้รางวัลในการทำงาน เบี้ยขยัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ต้องสามารถนำมาวิเคราะห์ในรูปของตัว "เงิน" ซึ่งถือเป็นค่าใช้จ่ายในด้าน "ต้นทุนการผลิต" ได้ด้วย

2.2 สวัสดิการทางด้านสังคม (Social or Humanitarian Welfare) เป็นสวัสดิการที่จัดให้ในรูปของการนันทนาการ กีฬา การเยี่ยมเยียนผู้ป่วย การให้คำปรึกษา หรือ การจัดเพลงขณะทำงาน ห้องสมุด การศึกษาในโรงงาน

โครงการที่จัดสวัสดิการให้กับคนงาน มักจะครอบคลุมชีวิตความเป็นอยู่ของคนงานในลักษณะใหญ่ ๆ 3 ประการ คือ

- 1) ในขณะที่ทำงาน (On the job)
- 2) ในระหว่างนอกรงาน (Off the job) แต่ยังคงอยู่ภายในที่ทำงาน และ
- 3) นอกที่ทำงาน แต่อยู่ในชุมชน หรือในสังคมโดยทั่วไป (Outside the company in the unity at large)

โครงการสวัสดิการดังกล่าว รวมถึงกิจการอำนวยความสะดวก และสนับสนุนการอำนวยความสะดวกดังกล่าวให้ดีขึ้น ซึ่งมักจะมีกิจการดังต่อไปนี้

- 1) การรักษาพยาบาล
- 2) ความปลอดภัย
- 3) การอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น ห้องเก็บของ ห้องเปลี่ยนเสื้อผ้า ตู้ใส่ของส่วนตัว ห้องสำหรับพักผ่อนและรับประทานอาหาร เป็นต้น
- 4) การให้การศึกษาระดับสูงและให้ข่าวสารต่าง ๆ ที่ควรจะทราบ
- 5) การประกันความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เช่นการจ่ายเงินค่าชดเชยเมื่อปลดเกษียณ การประกันสังคม และการกู้ยืมต่าง ๆ
- 6) การพักผ่อนหย่อนใจ (โดยมีโครงการให้มีการนันทนาการอย่างเป็นทางการ)
- 7) การให้คำแนะนำปรึกษาเกี่ยวกับเรื่องส่วนตัวและครอบครัวของคนงาน
- 8) การสนับสนุนให้ร่วมในกิจการของสังคม และชุมชนเพื่อสาธารณประโยชน์ หรือสาธารณกุศล
- 9) การส่งเสริมคุณภาพชีวิตลูกจ้างโดยการให้ความรู้ในเรื่อง โรค ยาเสพติด ส่งเสริมให้มีกิจกรรมนันทนาการในหมู่ลูกจ้าง

นอกจากนั้น โครงการสวัสดิการบางแห่งยังรวมถึงกิจการที่เกี่ยวกับสิทธิประโยชน์อื่น ๆ เช่น การจัดให้มี การจ่ายค่าล่วงเวลา การจ่ายพิเศษสำหรับการทำงานเป็นบางกรณี หรือเงินพิเศษค่าช่วยยั้งชีพ เป็นต้น

ถึงแม้ว่า สวัสดิการแรงงานจะเป็นส่วนหนึ่งของสวัสดิการสังคม แต่วัตถุประสงค์แตกต่างกันคือ สวัสดิการสังคมเป็นสวัสดิการที่ภาครัฐบาลและเอกชน จัดให้แก่ประชาชน เช่นในรูปของการประชาสงเคราะห์ หรือบริการที่หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ต่าง ๆ จัดอยู่ เป็นสวัสดิการที่มีได้หวังผลตอบแทนมากไปกว่า การสร้างสันติสุขในสังคม เพราะงานของรัฐและของหน่วยงานสังคมสงเคราะห์ต่าง ๆ มิใช่เป็นหน่วยงานที่ทำงานโดยหวังผลทางเศรษฐกิจ การลงทุนเพื่อสวัสดิการจึงมิได้มีการคิดค้นต้นทุนกำไร แต่สวัสดิการแรงงานนั้นต่างออกไปเพราะธุรกิจอุตสาหกรรมเป็นการลงทุนเพื่อแสวงผลกำไร มิฉะนั้น ก็ไม่อาจดำเนินธุรกิจอยู่ได้ ค่าใช้จ่ายในการให้สวัสดิการแรงงานถือเป็นต้นทุนการผลิตอย่างหนึ่ง การให้สวัสดิการจึงมีขอบเขตและหวังผลตอบแทนจากการให้นั้น และเป็นผลตอบแทนทางเศรษฐกิจด้วย เพื่อให้ลูกจ้างมีความสะดวกสบายในการทำงาน ช่วยแก้ปัญหาในการครองชีพ และนายจ้างก็หวังที่จะได้งานดีงานมากจากลูกจ้าง เป็นประโยชน์ต่อนายจ้างและต่อลูกจ้างเองในที่สุดด้วย

หลักการจัดสวัสดิการในโรงงานอุตสาหกรรมทอผ้าขององค์การกรรมกรระหว่างประเทศ

ในที่ประชุมเกี่ยวกับโรงงานทอผ้าขององค์การกรรมกรระหว่างประเทศ ซึ่งได้ประชุมที่กรุงเจนีวา วันที่ 6-17 พฤษภาคม พ.ศ. 2506 ได้มีการปรึกษากันถึงสวัสดิการที่เกี่ยวข้องกับคนงานหญิงในโรงงานทอผ้า ที่โรงงานควรจัดให้มีดังต่อไปนี้⁶

1. น้ำดื่ม
2. อ่างล้างหน้า อ่างล้างมือ
3. ที่พักผ่อนหย่อนใจ
4. ห้องพักผ่อน
5. ห้องรับประทานอาหารเป็นกลุ่ม
6. ค่าอาหารควรเหมาะสมไม่แพงเกินไป
7. สวัสดิการอื่น ๆ สำหรับคนงานหญิง เช่น อาจมีสถานรับเลี้ยงเด็ก สำหรับคนงานหญิงที่มีลูก
8. การจัดหาที่อยู่อาศัย สำหรับเรื่องนี้สหประชาชาติได้มอบหมายให้เป็นหน้าที่ขององค์การกรรมกรระหว่างประเทศ

ทั้งนี้เนื่องจากโรงงานอยู่ไกลจากตัวเมือง คนงานเดินทางมาลำบาก ไม่ว่าจะเป็นการทำงานหรือมาอบรมเกี่ยวกับการทำงานก็ตาม ดังนั้น การสร้างที่อยู่อาศัยให้ก็เป็นการประกันถึงความปลอดภัยของคนงานเหล่านี้ด้วย

⁶ International Labour Organization, Meeting of Experts on Welfare Facilities for Industrial Workers Geneva

หอพักในโรงงานอุตสาหกรรม

คำว่า "หอพัก" หมายความว่า สถานที่ที่จัดขึ้นเพื่อรับผู้พักตามพระราชบัญญัติหอพัก⁷ มี 2 อย่าง คือ

1. หอพักที่ต้องได้รับอนุญาตจากนายทะเบียนเสียก่อน
2. หอพักที่ไม่ต้องขออนุญาตจากนายทะเบียน ได้แก่
 - 2.1 หอพักของกระทรวง ทบวง กรม
 - 2.2 หอพักที่รับผู้พัก ซึ่งกำลังศึกษาเล่าเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย วิทยาลัย โรงเรียนรัฐบาล หรือโรงเรียนราษฎร์ จำนวนมากกว่า 5 คน
 - 2.3 หอพักที่รับผู้พักโดยไม่เรียกทรัพย์สินตอบแทน
 - 2.4 หอพักของโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา หรือโรงเรียนราษฎร์ ซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียน และรับเฉพาะนักเรียนของโรงเรียนนั้น เข้าพัก

สำหรับหอพักในโรงงานทอผ้า นั้น จะต้องจัดเข้าประเภท 2.3 คือหอพักที่รับผู้พักโดยไม่เรียกทรัพย์สินตอบแทน เพราะถือว่าเป็นสวัสดิการอย่างหนึ่งที่นายจ้างจัดให้แก่คนงาน อ่างใน (สุรรัตน์ รักเหี่ยว (2522)

การสร้างที่อยู่อาศัยโรงงาน เป็นสวัสดิการที่สำคัญ อย่างหนึ่ง สำหรับลูกจ้างแรงงานมาจากต่างถิ่น ในประเทศญี่ปุ่น (The Japan Worker' Housing Association) ได้มีกฎหมายเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย การจัดสร้างหอพัก สำหรับลูกจ้างแรงงานหญิง ชายที่ยังไม่มีครอบครัว สำหรับในอัฟริกาปัญหาอยู่อาศัย จัดเป็นปัญหาสำคัญ ลักษณะบ้านของอัฟริกันเป็นกระท่อมบ้านทำด้วยโคลน ไม่คงทนถาวร และมีการโยกย้ายที่อยู่ เมื่อเมืองมีการขยายตัว ความต้องการ อาศัยแรงงานมีมากขึ้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องสร้างที่อยู่อาศัยให้ลูกจ้างแรงงานที่อพยพเข้ามาอยู่ในเมืองเพื่อรับจ้างที่อยู่อาศัยที่จัดไว้คิดค่าเช่าในราคาที่ถูกเท่าที่ลูกจ้างแรงงานจะสามารถจ่ายได้

Brian J.Lberry and Frand F.Horton⁸ ศึกษาถึงปัจจัยพื้นฐานการกำหนดเลือกที่อยู่อาศัย 3 ประการดังนี้

1. ราคาหรือค่าเช่าที่พักอาศัย
2. ชนิดของที่พักอาศัย

⁷ กรมประชาสงเคราะห์, "พระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2507" คู่มือการปฏิบัติตาม พ.ร.บ. หอพัก พ.ศ. 2507, กรุงเทพมหานคร: กรมประชาสงเคราะห์, 2520. หน้า 1-15.

⁸ Murphy, *The American City : An Urban Geography*, 2d ed. p.436.

3. ที่ตั้งของที่พักอาศัย รวมถึงสภาพแวดล้อมชุมชนและที่ตั้งแหล่งงาน

นอกจากความสัมพันธ์ทั้ง 3 ประการ ควรคำนึงถึงเหตุผลส่วนตัวในการเลือกที่พักอาศัยของแต่ละบุคคล เช่นความสามารถในการจ่าย ระบายรายได้ วิธีการใช้ชีวิต เป็นต้น

Prayaqmenta อ้างใน William H. Claire (1973) ได้ศึกษาปัญหาที่อยู่อาศัยในกิจการโรงงานอุตสาหกรรมบริษัท และสำนักงานต่าง ๆ ในประเทศอินเดียพบว่าการจัดสร้างที่อยู่อาศัยควบคู่ไปกับแหล่งงานจะช่วยให้เกิดประโยชน์แก่เจ้าของกิจการ โดยกรณีที่พนักงานจะสามารถเข้าทำงานนอกเวลาปกติได้โดยสะดวกและเกิดประโยชน์แก่พนักงานที่จะลดค่าใช้จ่ายและเวลาในการเดินทาง และเป็นการเสริมสร้างรายได้พิเศษ จากการทำงานพิเศษนอกเวลาแก่ครอบครัวอีกด้วย

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนการผลิตกับสวัสดิการแรงงานในอุตสาหกรรม (อุทัยวรรณ ภูยาธร, 2534)

กรรณิการ์ เลานเพ็ญแสง⁹ ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนการผลิตกับสวัสดิการแรงงานในอุตสาหกรรมการผลิตผลิตภัณฑ์เคมีอื่น ๆ” ได้กล่าวถึง การจัดสวัสดิการว่าสถานประกอบการส่วนใหญ่มักจะปฏิบัติตามกฎหมายแรงงาน โดยเฉพาะสถานประกอบการขนาดใหญ่ และขนาดกลางจะสามารถจัดบริการให้ดีกว่ากฎหมายกำหนด มีเพียงจำนวนน้อยที่ไม่สามารถจัดบริการตามที่กำหนดได้ ได้แก่ การจัดรถรับ-ส่ง ที่อยู่อาศัย อาหาร เสื้อผ้าเครื่องแบบ เครื่องป้องกันอันตรายจากการทำงาน เช่น หน้ากาก ถุงมือ หมวก รองเท้า เป็นต้น มีการจ่ายเงินโบนัสและเงินสะสม การจัดสหนาการ สโมสร และงานรื่นเริงในบางโอกาส โดยที่มีผู้ดูแลด้านสวัสดิการในทุกสถานประกอบการประเภทนี้ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่บุคคลร้อยละ 30 ผู้จัดการเป็นผู้ดูแลเอง ร้อยละ 25 และเจ้าของสถานประกอบการเป็นผู้ดูแล ร้อยละ 20 นอกนั้นคือ การมอบหมายให้คนใดคนหนึ่งซึ่งอาจจะเป็นผู้ช่วยผู้จัดการ คณะกรรมการสวัสดิการ หรือพนักงานการสัมพันธ์เป็นผู้ดูแล โดยจะสังเกตได้ว่า กิจการขนาดใหญ่ฝ่ายบุคคลเป็นผู้ดูแลโดยเฉพาะ ส่วนกิจการขนาดเล็กนั้น เจ้าของสถานประกอบการหรือผู้จัดการเป็นผู้ดูแลแบบระบบครอบครัว

⁹ กรรณิการ์ เลานเพ็ญแสง, “ความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนการผลิตกับสวัสดิการแรงงานในอุตสาหกรรมการผลิตผลิตภัณฑ์เคมีอื่น ๆ”. รายงานการฝึกภาคปฏิบัติ (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522.), หน้า 26-31.

โกวิท ภิรมย์วงศ์¹⁰ ศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนการผลิตกับสวัสดิการแรงงาน ในอุตสาหกรรมการผลิตสิ่งทอถัก” พบว่า ในสถานประกอบการสิ่งทอถักมีการจัดสวัสดิการให้แก่ ลูกจ้าง คือ อาหาร ที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า โบนัส รถรับ-ส่ง ค่าทำศพ กีฬา ห้องสมุด และข่าวสารในด้าน ผู้มีหน้าที่ดูแลสวัสดิการพบว่า ส่วนใหญ่ร้อยละ 89.65 มีเจ้าของสถานประกอบการทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลเรื่องสวัสดิการ และมีถึงร้อยละ 62.50 ที่มอบหมายให้ผู้จัดการของสถานประกอบการเป็นผู้ดูแล นอกจากนี้ในสถานประกอบการขนาดใหญ่ จะมีเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลเป็นผู้ทำหน้าที่ดูแล ซึ่งมีเพียงร้อยละ 27.58 เท่านั้น

ธนิศา วิวัฒน์เศรษฐ์¹¹ ศึกษาเรื่อง “การศึกษาเปรียบเทียบขนาดของอุตสาหกรรมกับการจัดสวัสดิการนอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนด : ศึกษาเฉพาะกรณีอุตสาหกรรมการผลิตยารักษาโรคในเขตกรุงเทพมหานคร” พบว่าสถานประกอบการทั้งขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ มีการจัดสวัสดิการตามที่กฎหมายกำหนดให้แก่ลูกจ้างครบเกือบทุกประเภท สำหรับการจัดสวัสดิการนอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนดก็มีการจัดให้ไม่แตกต่างกันทั้งอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ขนาดกลาง และขนาดใหญ่ ซึ่งได้แก่ เครื่องแบบ การจัดนันทนาการ การให้ความช่วยเหลือ ด้านการเงินต่าง ๆ สวัสดิการด้านที่พักอาศัย เป็นต้น โดยมีผู้ทำหน้าที่ดูแลรับผิดชอบการจัดสวัสดิการให้แก่ลูกจ้าง ถ้าพิจารณาตามขนาดของอุตสาหกรรมพบว่า ร้อยละ 50 ของอุตสาหกรรมขนาดเล็ก และร้อยละ 41.18 ของอุตสาหกรรมขนาดกลาง มีผู้จัดการเป็นผู้ดูแลรับผิดชอบ ส่วนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ ร้อยละ 52.63 จะให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลดูแลรับผิดชอบ นอกจากนี้สถานประกอบการบางแห่งจะมีผู้รับผิดชอบ 2 คน คือ อาจเป็นผู้จัดการและหัวหน้างาน หรือเจ้าหน้าที่ฝ่ายบุคคลและหัวหน้างาน เป็นต้น ทั้งนี้ยังพบว่า ร้อยละ 3.81 ของสถานประกอบการอุตสาหกรรมประเภทนี้มีปัญหาในเรื่องขาดเจ้าหน้าที่ที่จะดูแลรับผิดชอบในการจัดสวัสดิการแก่ลูกจ้างโดยตรง ซึ่งทำให้ลูกจ้างได้รับประโยชน์ไม่ทั่วถึง

2.3 การจัดประเภทที่อยู่อาศัย

เมื่อทราบถึงแนวคิดของการจัดหาที่อยู่อาศัยแล้ว เราต้องดูถึงประเภทของที่อยู่อาศัยที่มีอยู่ เพื่อสามารถที่จะเข้าใจถึงลักษณะที่อยู่อาศัยในประเภทต่าง ๆ

¹⁰ โกวิท ภิรมย์วงศ์, “ความสัมพันธ์ระหว่างต้นทุนการผลิตกับสวัสดิการแรงงานในอุตสาหกรรมผลิตสิ่งทอถัก”. รายงานการฝึกภาคปฏิบัติ (คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2520), หน้า 30-34.

¹¹ ธนิศา วิวัฒน์เศรษฐ์, การศึกษาสภาวะเปรียบเทียบขนาดอุตสาหกรรมกับการจัดสวัสดิการนอกเหนือจากที่กฎหมายกำหนด : ศึกษาเฉพาะกรณีอุตสาหกรรมผลิตยารักษาโรค ในเขตกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2522. หน้า 1-3.

สำหรับการจัดประเภทที่อยู่อาศัย Angle, Benjamin and De Goede อ้างใน William (1997) ได้ทำการศึกษาในปี ค.ศ.1977 มีดังนี้

1. ที่อยู่อาศัยสำหรับคนงาน (The Workers' Housing Subsystem) มีความซับซ้อนในระบบที่อยู่อาศัย เนื่องจากลูกจ้างแรงงานได้รับการช่วยเหลือจากนายจ้าง, บริษัท หรือ หน่วยงานราชการในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง ได้แก่

1.1 ที่อยู่อาศัยสร้างขึ้นบริเวณที่ทำงาน (Workplace Site Houses) ที่อยู่อาศัยประเภทนี้สร้างด้วยไม้ ในบริเวณที่ตั้งโรงงาน ลูกจ้างแรงงานสร้างด้วยตนเองและอาศัยพร้อมกับครอบครัว

1.2 หอพักคนงานในโรงงาน (Factory Site Dormitories) ลักษณะอยู่อาศัยกันอย่างแออัดห้องหนึ่งมีคนงานสอดพักอาศัยอยู่หลายคน มีเนื้อที่ส่วนตัวเล็กน้อย

1.3 ที่พักคนรับใช้ในบ้าน (Domestic and Maintenance Staff Quarters) สำหรับผู้มีฐานะปานกลางและร่ำรวย จะจัดหาที่อยู่อาศัยในบ้านให้คนรับใช้ คนทำสวน ยาม พร้อมครอบครัว

1.4 ที่อยู่อาศัยที่จัดให้เจ้าพนักงานของสถาบัน หน่วยงานราชการต่างๆ (Institutional Construction Workers' Housing) เช่น บ้านพักรถไฟ บ้านพักตำรวจ

1.5 ที่พักอาศัยที่สร้างขึ้นชั่วคราว ณ ที่ก่อสร้าง (Itinerant Construction Workers' Housing) วัสดุที่ใช้สร้างเป็นวัสดุที่หาได้จากบริเวณก่อสร้าง เมื่อเสร็จโครงการก็รื้อย้ายไปก่อสร้างในที่แห่งใหม่เรื่อยไป

2. ที่อยู่สำหรับผู้บุกรุก (The Squatters Housing Subsystem) มีลักษณะการสร้างแบบบุกรุก เป็นที่อยู่อาศัยที่ปลูกสร้างด้วยไม้ สร้างชั่วคราว ส่วนมากปลูกบนพื้นที่ว่างเปล่าไม่ใช้ของตนเอง ได้แก่

2.1 ผู้บุกรุกที่แท้จริง (Pure Squatters) เป็นที่อยู่อาศัยในบ้านที่สร้างบนที่ดินของหน่วยงานรัฐบาล และไม่ได้จ่ายค่าเช่า เป็นชุมชนขนาดใหญ่หรือเล็ก บ้างอาศัยอยู่บนถนน บ้างอาศัยตามอาคารเก่าที่ถูกละทิ้ง เป็นต้น

2.2 ผู้บุกรุกที่เช่า (Renting Squatters) เป็นผู้ที่อาศัยสร้างบ้านบนเนื้อที่เล็กๆ มีเจ้าของที่ดิน และตกลงทำสัญญาเช่าต่อกัน โดยทำกันเป็นระยะๆ ไป

2.3 เรือแทนบ้าน (Boathouses) เรือส่งสินค้าในระยะสั้น หรือหยุดพักในคลองที่ใดที่หนึ่งนานๆ สามารถใช้เป็นที่อยู่อาศัยได้

3. ที่อยู่อาศัยในเขตชนบทแต่มาทำงานในเมือง (Rural Commuters) ส่วนมากเป็นกลุ่มผู้อาศัยที่เดินทางเข้ามาทำงานในเมือง โดยทางรถไฟ รถยนต์ หรือเรือ ในตอนเช้ากลับในตอนเย็น หรือลักษณะที่ผู้อาศัยยังคงอาศัยในเขตชนบท แต่เดินทางเข้ามาทำงานในตัวเมือง และพักอาศัยอยู่กับญาติ พี่น้องที่ทำงานบ้าง อยู่อาศัยเฉพาะในช่วงวันทำงาน เป็นต้น

4. ห้องแบ่งเช่า (Filtered Housing) ลักษณะที่อยู่เป็นบ้านขนาดใหญ่กันเป็นห้องๆ แบ่งเป็นสัดส่วนให้เช่า ห้องเช่ามีขนาดเล็ก หาดูโทรม และใช้ส้วมรวมกัน ผู้อยู่อาศัยส่วนมาก มีการเคลื่อนไหวโยกย้ายเรื่อยๆ มีรายได้ต่ำ ไม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของในที่อยู่อาศัย ไม่สนใจในกิจกรรมของสังคมรอบข้าง

5. ที่อยู่อาศัยที่จัดสรรโดยรัฐ (Public Housing) มักพบในรูปอาคารสำเร็จรูป (Complete Housing Units) หรือการจัดสรรในชุมชนแออัดต่าง ๆ โดยรัฐมักจัดสรรให้ผู้มีรายได้น้อย

6. ที่อยู่อาศัยแบบสร้างด้วยตนเอง (The Self-built Housing) เป็นระบบที่รัฐไม่ได้สร้างโดยตรง แต่เป็นฝ่ายสนับสนุนให้ดำเนินงานสร้างที่อยู่อาศัยด้วยตนเอง

7. ที่อยู่อาศัยภาคเอกชน (The Private Sector Housing Subsystem) ประเภทที่อยู่อาศัยประเภทนี้ตอบสนองความต้องการที่อยู่อาศัยของกลุ่มผู้มีรายได้น้อยมาก แต่มีการดำเนินการลักษณะเอกชนจัดสร้างขึ้นมา เพื่อผู้มีรายได้น้อยทำการเช่า หรือเช่าซื้อ

จากการจัดประเภทของที่อยู่อาศัยในประเภทต่างๆ ที่ทำขึ้นมาเพื่อรองรับการอยู่อาศัยของกลุ่มชนในระดับต่างๆ ประเภทของที่อยู่อาศัยที่จะทำการศึกษาในครั้งนี้ คือ ประเภทของที่อยู่อาศัยซึ่งจัดทำเพื่อรองรับประชากรกลุ่มของแรงงานที่ได้เข้ามาหาที่อยู่อาศัยเพื่อทำงานในโรงงาน ดังนั้นเราจึงต้องเข้าใจพื้นฐานของแรงงานก่อน

2.4 มาตรฐานขั้นต่ำของที่อยู่อาศัยและพื้นที่ใช้สอยอาคาร

ที่อยู่อาศัย ต้องมีความปลอดภัยในด้านโครงสร้าง มีความคงทนต่อการใช้สอยพอประมาณไม่ต้องซ่อมแซมดูแลรักษาบ่อย โดยกำหนดว่าอย่างน้อยที่สุดชุมชนนั้นๆ จะต้องมีอะไรบ้างในขนาดเท่าใด สนองความต้องการที่จำเป็นที่สุดของชุมชนนั้นๆ ได้

สภาพที่ดินและผังแปลงที่ดิน

ที่ดินจัดสร้างที่อยู่อาศัยถาวร ต้องปลอดจากสิ่งรบกวนต่อสุขภาพอนามัย ความปลอดภัยของผู้อาศัย แหล่งที่อยู่อาศัยควรอยู่ใกล้และติดต่อกันได้โดยสะดวกกับแหล่งประกอบอาชีพ สถานบริการชุมชนต่างๆ เช่น

โรงเรียน สถานีตำรวจ เป็นต้น ควรมีสิ่งต่อไปนี้

1. มีน้ำสะอาดใช้โดยสม่ำเสมอ
2. มีอุปกรณ์สุขาภิบาล และวิธีการที่ปลอดภัยเพื่อกำจัดสิ่งปฏิกูล น้ำใช้แล้ว ขยะ
3. มีไฟฟ้า เพื่อแสงสว่าง อุปกรณ์ไฟฟ้าของที่อยู่อาศัยทุกหน่วย

การติดต่อสัญจรระหว่างที่อยู่อาศัย และทางสาธารณะ

ที่ดินแต่ละผืนต้องมีทางติดต่อด้วยถนนที่ปรับปรุงแล้ว มีทางเท้าที่มีคุณภาพดีพอ เชื่อมติดกับถนนซึ่งปรับปรุงแล้ว ยวดยานสัญจรได้โดยตรง มีบริการพื้นฐานไว้สำหรับหน่วยพักอาศัยมาตรฐาน เนื้อที่ที่อยู่อาศัยแต่ละหน่วยต้องจัดให้มีสวนพักอาศัยอย่างน้อย 2 ส่วนได้แก่

1. ส่วนพื้นที่ใช้สอยในชีวิตประจำวัน โดยทั่วไปหน่วยพักอาศัย แต่ละหน่วยจะแบ่งพื้นที่ใช้สอยออกเป็น 2 ส่วน เพื่อใช้สำหรับกิจกรรมในชีวิตประจำวัน คือ
 - ส่วนมิดชิด (Private Area) เพื่อใช้สำหรับนอนและทำความสะอาดร่างกาย
 - ส่วนเอนกประสงค์ (Multipurpose Area) ใช้สำหรับพักผ่อน ทานอาหาร และประกอบอาหาร
2. ขนาดพื้นที่ใช้สอยต่ำสุด พื้นที่ใช้สอยต่ำสุด จะต้องมีขนาดไม่น้อยกว่าที่ระบุดังต่อไปนี้
 - หน่วยพักอาศัยแต่ละหน่วยที่ประกอบด้วยห้องนอน พื้นที่รวมสำหรับพักผ่อนทานอาหาร คริว ห้องน้ำ ส้วม พื้นที่รวมของแต่ละหน่วยพักอาศัยสำหรับครอบครัวขนาด 5 คน จะต้องไม่ต่ำกว่า 33.00 ตารางเมตร
 - ห้องนอนภายในหน่วยพักอาศัย ให้มีส่วนกว้างหรือยาวไม่ต่ำกว่า 2.50 เมตร กับรวมเนื้อที่พื้นที่ทั้งหมดไม่น้อยกว่า 8.00 ตารางเมตร
 - ส่วนที่ใช้สำหรับรับแขก พักผ่อน ทานอาหาร ให้มีส่วนกว้างหรือยาวไม่ต่ำกว่า 2.40 เมตร กับรวมเนื้อที่พื้นที่ทั้งหมดไม่น้อยกว่า 13.00 ตารางเมตร
 - ในกรณีแยกพื้นที่ใช้สอย ให้ส่วนที่ใช้ทานอาหารมีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 7.50 ตารางเมตร และส่วนที่ใช้รับแขก พักผ่อน ให้มีเนื้อที่ไม่น้อยกว่า 11.20 ตารางเมตร

ตารางที่ 2.1 การเปรียบเทียบขนาดพื้นที่ใช้สอยต่ำสุด (Private Area)

Private Area*	A**	B***	C****	D*****
1. ห้องนอนที่ 1	8.97	8.64	9.30	8.00
2. ห้องนอนที่ 2	-	7.20	7.90	8.00
3. ห้องนอนที่ 3	-	5.76	7.00	8.00
4. ห้องน้ำ – ห้องส้วม	2.16	2.16	3.20	1.50
5. ห้องส้วม (แยกเดี่ยว)	-	1.44	1.80	0.90
6. ห้องน้ำ (แยกเดี่ยว)	-	1.08	2.20	-

ที่มา: การเคหะแห่งชาติ

หมายเหตุ * มีหน่วยเป็น ตารางเมตร

A** ข้อมูลจากสถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

B*** การเคหะแห่งชาติ

C**** Office of Housing and Urban Development Washington, D.C.

D***** พระราชบัญญัติว่าด้วยเรื่อง ควบคุมอาคาร พ.ศ. 2545

ตารางที่ 2.2 การเปรียบเทียบขนาดพื้นที่ใช้สอยต่ำสุด (Multipurpose Area)

Multipurpose Area*	A**	B***	C****
1. ห้องรับแขก – พักผ่อน	-	14.40	11.20
2. ห้องอาหาร	-	3.64	7.50
3. ห้องครัว	4.08	4.32	5.40
4. พื้นที่รวมสำหรับรับแขก พักผ่อน ทานอาหาร	13.81	18.00	18.00
5. พื้นที่รวมสำหรับทางอาหาร ครัว	-	12.96	7.50
6. ชักล้าง ตากผ้า	-	1.08	2.16
7. พื้นที่ใช้สอยรวมทั้งหมดสำหรับครอบครัวขนาด 5 คน จะต้องไม่ต่ำกว่า	-	34.00	33.00

ที่มา: การเคหะแห่งชาติ

หมายเหตุ เช่นเดียวกับตารางที่ 2.1

หลักการสุขาภิบาลที่พักอาศัย

ที่พักอาศัยต้องมีสภาพแวดล้อมที่สามารถสนองความต้องการด้านร่างกายที่เหมาะสมในการดำรงชีวิต และการประกอบกิจกรรมต่างๆ ได้แก่

1. การถ่ายเทอากาศ จัดให้อากาศหมุนเวียนตามธรรมชาติ อากาศจากภายนอก อาคารสามารถแทนที่อากาศภายในอาคาร โดยต้องมีช่องเปิด เช่น หน้าต่าง ประตู ช่องระบายอากาศเพียงพอ โดยในเทศบัญญัติกำหนดไว้ไม่น้อยกว่า 1 ใน 10 ของพื้นที่ห้อง

2. อุณหภูมิภายในอาคาร มีส่วนสัมพันธ์โดยตรงกับการถ่ายเทอากาศ หากการถ่ายเทอากาศไม่ดีอุณหภูมิจะสูงขึ้น อาจมีผลต่อผู้อาศัยได้

3. แสงสว่างในอาคารการดำรงชีวิตและการประกอบกิจกรรมต้องอาศัยแสงสว่างเพื่อช่วยให้ทำงานรวดเร็ว ถูกต้องและปลอดภัย

นอกจากนั้นแล้ว ยังหมายถึงสิ่งรบกวนในอาคาร การสั่นสะเทือน กลิ่น ฝุ่น คิวน์ ฯ ที่มีผลต่อสภาพร่างกาย

ที่พักอาศัยต้องมีสภาพแวดล้อมที่สามารถตอบสนองความต้องการทางจิตใจ ควรตั้งอยู่ในกลุ่มอาคารหรือชุมชน และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม ไม่เกิดปัญหาทางด้านจิตใจ ที่พักอาศัยจะต้องไม่เป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค โดยจัดสิ่งต่าง ๆ ให้เหมาะสม ได้แก่

1. การรดน้ำต้นไม้ให้ให้มีปริมาณเพียงพอกับการใช้สอย

2. การกำจัดของเสียออกจากร่างกาย ต้องมีวิธีป้องกันกลิ่น และแมลงตามหลัก

สุขาภิบาล ไม่ให้เป็นแหล่งแพร่เชื้อโรค

3. การกำจัดสิ่งโสโครกและสิ่งปฏิกูล ควรมีการบำบัดสิ่งโสโครกและสิ่งปฏิกูลก่อนที่จะปล่อยออกสู่ที่ระบายน้ำสาธารณะ

ที่พักอาศัยต้องมีความปลอดภัยไม่เป็นแหล่งเพาะอาชญากรรม โดยต้องตอบสนองต่อความมั่นคงในสภาพจิตใจ

หลักการที่ได้กล่าวมาเป็นแนวทางในการจัดการ ดูแลสภาพที่อยู่อาศัยให้เหมาะสมถูกสุขอนามัย

2.5 แนวคิดของผู้ประกอบการต่อการจัดสวัสดิการที่อยู่อาศัยแก่แรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม

ผู้ประกอบการที่จัดหาที่อยู่อาศัยให้แรงงาน

นันทวัน กนกอุดม¹² ได้สอบถามผู้ประกอบการที่จัดหาที่อยู่อาศัยให้แรงงานพบว่า ผู้ประกอบการทั้งหมดคิดตรงกันว่าการจัดหาที่อยู่อาศัยให้แรงงานมีส่วนทำให้ประสิทธิภาพงานเพิ่ม

¹² นันทวัน กนกอุดม, ที่อยู่อาศัยของแรงงานในสวนอุตสาหกรรมโรจนะ จ.พระนครศรีอยุธยา, วิทยานิพนธ์ปริญญา มหบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540, หน้า 52.

ขึ้น โดยส่วนใหญ่ให้เหตุผลประกอบว่าเพราะแรงงานทำงานได้เต็มที่ มีเวลาพักผ่อนเต็มที่และไม่เสียเวลาเดินทาง รองลงมาปัญหาการขาด ลา มาสายของแรงงานจะลดลง

สอดคล้องกับผู้ประกอบการที่ไม่ได้จัดหาที่พักอาศัยให้แรงงาน ส่วนใหญ่คิดว่าการจัดหาที่พักอาศัยให้แรงงานมีส่วนทำให้ประสิทธิภาพงานเพิ่มขึ้น ร้อยละ 60 โดยให้เหตุผลประกอบอันดับแรกว่าแรงงานทำงานได้เต็มที่ มีเวลาพักผ่อนเต็มที่และไม่เสียเวลาเดินทาง รองลงมาคือ แรงงานไม่ย้ายงานบ่อย ๆ และมีความชำนาญมากขึ้น และปัญหาการขาด ลา มาสายของแรงงานจะลดลง

และมีผู้ประกอบการมีความคิดว่าการจัดหาที่อยู่อาศัยให้แรงงานไม่มีส่วนทำให้ประสิทธิภาพงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 40 โดยให้เหตุผลประกอบอันดับแรกว่าเพราะขึ้นกับบุคคลและประสบการณ์ รองลงมาแรงงานสามารถกลับที่พักอาศัยได้

2.6 แนวคิดเกี่ยวกับปัญหาที่อยู่อาศัยของลูกจ้างแรงงาน

สภาพที่อยู่อาศัยชั่วคราวของแรงงานก่อสร้าง

ผลการศึกษาของประสาร ศรีศุภชัยยา¹³ พบว่าจากการที่ผู้ใช้แรงงานก่อสร้างเป็นชาวชนบท ย้ายถิ่นเข้ามาแบบชั่วคราว เพื่อหางานทำในเมืองหลัก อย่างเช่น กรุงเทพมหานคร สัมกับการกลับบ้านภูมิลำเนาเดิมตามฤดูกาล หรือตามวันหยุด แรงงานก่อสร้างเหล่านี้จึงจำเป็นต้องอยู่อาศัยในบ้านพักชั่วคราวที่ฝ่ายนายจ้างจัดหาให้ ซึ่งทั้งแบบบ้านพักอยู่ภายในบริเวณก่อสร้าง และบ้านพักอยู่นอกบริเวณก่อสร้าง จำนวนห้องพักและความหนาแน่นของห้องพัก ขึ้นอยู่กับจำนวนแรงงานก่อสร้างทั้งหมด โดยทั่วไปจะพักอาศัย 2 คนต่อ 1 ห้อง และมักจะเป็นคู่สมรสที่ทำงานอยู่ด้วยกัน

ลักษณะห้องพักมักจะเป็นเรือนแถวปลูกติดกัน ส่วนใหญ่เป็นเรือนแถว 2 ชั้น วัสดุที่ใช้ประกอบส่วนใหญ่เป็นสังกะสี มีทั้งวัสดุเก่าและใหม่ปะปนกัน ใช้เป็นผนังทั้งหมด และหลังคาโดยไม่มีฝ้าและหน้าต่าง ขนาดห้องทั่วไป 2.50 x 3.00 เมตร ห้องน้ำ-ส้วม จัดแยกไว้ต่างหากในบริเวณที่พัก โดยมากจะก่อบ่อน้ำรวมขนาดใหญ่ โดยใช้น้ำประปา ใช้อาบน้ำและซักล้างในบริเวณเดียวกัน และทุกโครงการไม่มีระบบบำบัดน้ำเสียในครัวเรือนแต่อย่างใด

ในด้านสิ่งอำนวยความสะดวกรอบบริเวณที่พักอาศัยนั้น ยังขาด มาตรฐาน ไม่มีข้อกำหนดตายตัว แต่แรงงานก่อสร้างส่วนใหญ่ สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมบริเวณที่พักได้ดี

¹³ ประสาร ศรีศุภชัยยา, สภาพปัจจุบันและความคาดหวังเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยชั่วคราว และถาวรของผู้ใช้แรงงานก่อสร้าง, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการศึกษามหาวิทยาลัย, 2539, หน้า 33.

เนื่องจากพื้นเพของการที่เป็นคนมาจากต่างจังหวัด สาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่น น้ำประปา ไฟฟ้า ยานพาหนะในการเดินทาง ที่ภูมิลำเนาเดิม ยังมีน้อยกว่าที่ได้รับ ในบ้านพักชั่วคราวใน กรุงเทพมหานคร

อย่างไรก็ตาม ผู้ใช้แรงงานก่อสร้างส่วนใหญ่ ยังมีความต้องการให้แก้ไขในเรื่องขนาดห้อง ให้ใหญ่กว่าเดิม ห้องน้ำ-ส้วมได้มาตรฐาน และมีความเป็นห่วงใยในด้านความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สิน ในด้านความต้องการภาครัฐ ขอให้ช่วยเหลือในเรื่องการกำหนดแบบมาตรฐาน บ้านพักชั่วคราว ของผู้ใช้แรงงานก่อสร้างด้วย เพื่อส่งเสริมและยกระดับคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการอยู่อาศัย พักผ่อน แรงงานก่อสร้างจะได้มีขวัญและกำลังใจในการทำงาน มีสุขภาพจิตที่ดี หลีกเลี่ยงปัญหาพฤติกรรมเสี่ยง เช่น สุรา และยาเสพติด (ยาบ้า) เพื่อผ่อนคลายความเครียด ความกดดันต่าง ๆ เป็นต้น

สภาพที่อยู่อาศัยของกลุ่มลูกจ้างแรงงานในโรงงานอุตสาหกรรม

ประพจน์ ศรีสินทรัพย์¹⁴ ได้ทำการวิจัยเรื่องระบบการเงินที่เหมาะสมต่อการจัดการด้านที่อยู่อาศัยแก่ผู้มีรายได้น้อย พบว่า ปัจจัยที่ทำให้เกิดปัญหาด้านที่อยู่อาศัย มีสาเหตุเนื่องจากรายได้เฉลี่ยที่ไม่เพียงพอในการผ่อนชำระค่าที่อยู่อาศัย วิธีการแก้ไขที่ผ่านมาคือการช่วยเหลือตนเองโดยการกู้ยืมเงินนอกระบบ และในปัจจุบันยังไม่มีสถาบันทางการเงินใดมีบทบาทในการสนับสนุนคนในกลุ่มนี้อย่างจริงจัง การแก้ไขขึ้นอยู่กับการให้ความสำคัญในเรื่องนี้อย่างจริงจังของรัฐบาลจึงจะแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้

กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน¹⁵ เรื่องการจัดสวัสดิการที่พักอาศัย สํารวจสถานประกอบการในกรุงเทพฯและจังหวัดใกล้เคียง (สมุทรปราการ สมุทรสาคร นครปฐม ปทุมธานี) จำนวน 28 แห่ง พบว่าวิธีการจัดสวัสดิการที่พักอาศัยแบ่งเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ

1. จ่ายเงินช่วยเหลือค่าเช่าบ้านส่วนหนึ่งประมาณ 500-1,000 บาท ให้กับลูกจ้างไปจัดหาที่พักอาศัยอยู่เอง
2. จัดสร้างที่พักอาศัย (หอพัก) ให้กับลูกจ้าง โดยส่วนใหญ่จะอยู่ในบริเวณเดียวกันกับสถานประกอบการแต่แยกออกไปจากหน่วยงานผลิตมีระยะห่างประมาณ 100-500 เมตร ถ้าไม่

¹⁴ ประพจน์ ศรีสินทรัพย์, การจัดหาที่อยู่อาศัยของผู้ใช้แรงงานในโรงงานขนาดใหญ่บริเวณนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539, หน้า 28-29.

¹⁵ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, การจัดสวัสดิการที่พักอาศัย, (ม.ป.ท.: กรุงเทพฯ, 2539) หน้า 12.

แยกจากหน่วยงานผลิตก็มักจะเป็นกิจการขนาดเล็กที่มีลักษณะโรงงานดัดแปลงจากอาคารพาณิชย์ โดยชั้นล่าง ของอาคารเป็นที่ประกอบการผลิตและชั้นบนใช้เป็นสวนพักผ่อนของลูกค้า (ส่วนใหญ่เป็นสถานประกอบการในกรุงเทพฯ) ในสถานประกอบการขนาดใหญ่ลักษณะห้องพักที่จัดมักจะเป็นเรือนแถว หรือตึกแถวตั้งแต่ 1-5 ชั้น แต่ละชั้นมีประมาณ 5-40 ห้อง

ปัญหาการจัดห้องพักที่พบเรียงตามลำดับมากน้อยดังนี้ 1. ขโมยของ 2. ทะเลาะวิวาท 3. เล่นการพนัน 4. ดื่มสุรา 5. ความสะอาดของห้องพัก 6. นำของอื่นไปใช้ 7. เพื่อนร่วมห้องต่างว้าย 8. การกลับเข้าหอไม่ทัน 9. ยาเสพติด 10. ห้องน้ำห้องส้วมไม่สะอาด 11. มีการแอบขึ้นห้องพักเวลาทำงาน และ 12. บุตรของลูกค้าที่พักอยู่ในห้องพักเข้าไปเล่นในโรงงานจนเกิดอุบัติเหตุ

ชรัตน์ หาญจงกล¹⁶ ศึกษาการเปลี่ยนแปลงและความต้องการที่อยู่อาศัยของผู้ใช้แรงงานภาคอุตสาหกรรม: กรณีศึกษา บริเวณถนนเทพารักษ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ พบว่าพนักงานที่ทำงานในภาคอุตสาหกรรมบริเวณถนนเทพารักษ์ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงมากกว่าเพศชาย และมีอายุเฉลี่ยมากกว่า 28 ปี มีสถานภาพโสด ระดับการศึกษาไม่เกินมัธยมปลาย ภูมิลำเนาเดิมเป็นคนต่างจังหวัด มาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนสูงสุด โดยจะพักอาศัยอยู่รวมกัน 2-3 คน รายได้ต่อเดือนโดยเฉลี่ยเท่ากับ 6,220 บาทต่อเดือน และมีรายได้พิเศษช่วงเวลาเฉลี่ย 1,176 บาทต่อเดือน สำหรับค่าใช้จ่ายรวมเฉลี่ยเท่ากับ 4,746 บาทต่อเดือน ที่อยู่อาศัยของพนักงานส่วนใหญ่จะอยู่ห่างจากที่ทำงานในรัศมีไม่เกิน 5 กม. ใช้รถโดยสารประจำทางในการเดินทาง โดยใช้เวลาเดินทางไม่เกิน 20 นาที ส่วนใหญ่เป็นที่อยู่อาศัยในลักษณะเช่า คือบ้านเช่า ห้องแบ่งให้เช่า และแฟลตหรืออพาร์ทเมนท์ โดยเฉลี่ยค่าเช่าห้องเท่ากับ 1,540 บาทต่อเดือน ขนาดที่พักอาศัยเฉลี่ย 23 ตารางเมตร สภาพปัญหาที่อยู่อาศัยได้แก่ ปัญหาเสียงดังรบกวนจากห้องใกล้เคียง ฝุ่นละออง น้ำเน่า ยุงชุม น้ำท่วม และที่อยู่อาศัยอยู่ในซอยลึกและเปลี่ยว

ศิริมานะ ศาตมัย¹⁷ ศึกษาเรื่องการจัดหาที่อยู่อาศัยของแรงงานในเขตอุตสาหกรรมของเอกชน กรณีศึกษาสวนอุตสาหกรรมเครือสหพัฒน์ฯ ศรีราชา จังหวัดชลบุรี พบว่าลูกจ้างที่พักในที่อยู่อาศัยของโรงงานมีเพียงร้อยละ 5.4 ขณะที่ส่วนใหญ่ต้องเช่าที่พักอาศัยของเอกชน และพักอยู่ร่วมกับพ่อแม่หรือญาติพี่น้อง โดยลักษณะที่อยู่อาศัยเป็นบ้านแถวผนังก่ออิฐชั้นเดียวและบ้านไม้

¹⁶ ชรัตน์ หาญจงกล, การศึกษาการเปลี่ยนแปลงและความต้องการที่อยู่อาศัยของผู้ใช้แรงงานภาคอุตสาหกรรม: กรณีศึกษา บริเวณถนนเทพารักษ์ ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดสมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537, หน้า 127-128.

¹⁷ ศิริมานะ ศาตมัย, การจัดหาที่อยู่อาศัยของแรงงานในเขตอุตสาหกรรมของเอกชน: กรณีศึกษาสวนอุตสาหกรรมเครือสหพัฒน์ฯ ศรีราชา จังหวัดชลบุรี, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538, หน้า 131.

ชั้นเดียว ขนาดห้องพักเฉลี่ยประมาณ 8.3 ตารางเมตรต่อคน ลูกจ้างที่เช่าที่พักอาศัยอยู่เองจะเช่าอยู่ร่วมกับเพื่อนเพื่อเฉลี่ยค่าเช่า ซึ่งเป็นจำนวนเงินประมาณ 333 บาทต่อคนต่อเดือน และพบว่าแรงงานที่เช่าพักของเอกชนมีความพึงพอใจต่อลักษณะที่พักรักษาและสภาพแวดล้อมทุก ๆ ด้านในระดับปานกลาง เนื่องจากเจ้าของขาดการดูแลเอาใจใส่ และลูกจ้างประสบปัญหาเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน รวมทั้งขาดบริการขั้นพื้นฐานที่เพียงพอ ทางด้านผู้ประกอบการส่วนใหญ่มองเห็นประโยชน์และความจำเป็นของสวัสดิการที่อยู่อาศัยแต่สามารถจัดให้ลูกจ้างได้เพียงบางส่วนเท่านั้น เนื่องจากต้องใช้งบลงทุนมาก โรงงานบางแห่งจึงต้องรับแรงงานเฉพาะคนในท้องถิ่น หรืออยู่ใกล้กับโรงงานซึ่งมีที่อยู่อาศัยอยู่แล้ว

วรพจน์ พงศ์สวัสดิรักษา¹⁸ ศึกษาเรื่องรูปแบบสวัสดิการที่อยู่อาศัยสำหรับลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และชิ้นส่วนในนิคมอุตสาหกรรมทางตอนเหนือของกรุงเทพมหานคร พบว่า การพักอาศัยอยู่ร่วมกันของลูกจ้างจำนวนมากในรูปแบบการจัดสวัสดิการหอพัก ทำให้เกิดปัญหาพอสมควรโดยเฉพาะการส่งเสียงดังรบกวน การลักขโมยและการไม่รักษาความสะอาด ทำให้ผู้ประกอบการต้องมีการกำหนดระเบียบและควบคุมการพักอาศัยอย่างเข้มงวด และดำเนินการจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลการพักอาศัยซึ่งเป็นการเพิ่มภาระแก่ผู้ประกอบการ

ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบรูปแบบการจัดสวัสดิการที่มีความเหมาะสมกับผู้ประกอบการและลูกจ้างดังนี้

1. สวัสดิการหอพัก ผู้ประกอบการและลูกจ้างมีความต้องการตรงกันมากที่สุด โดยเฉพาะการทำงานในระบบกะ และลูกจ้างที่ยังไม่มีครอบครัว เพราะเป็นการอยู่กับเพื่อนร่วมงาน และการที่มีหอพักมีระยะห่างจากโรงงานประมาณ 1 กิโลเมตร ซึ่งเป็นระยะทางที่ใกล้ ทำให้ลูกจ้างประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง มีเวลาพักผ่อนมากขึ้น ในด้านผู้ประกอบการสามารถควบคุมการผลิตได้ การทำงานมีประสิทธิภาพและประหยัดค่าใช้จ่ายเรื่องรถรับ-ส่ง
2. สวัสดิการเงินช่วยเหลือค่าเช่า สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ในกรณีผู้ประกอบการไม่สามารถจัดหอพักได้เพียงพอหรือไม่มีหอพักให้แก่ลูกจ้าง ส่งผลดีต่อลูกจ้างคือสามารถเช่าที่อยู่อาศัยได้ตามความต้องการและความเหมาะสมต่อครอบครัว

¹⁸ วรพจน์ พงศ์สวัสดิรักษา, รูปแบบสวัสดิการที่อยู่อาศัยสำหรับลูกจ้างในโรงงานอุตสาหกรรมอิเล็กทรอนิกส์และชิ้นส่วนในนิคมอุตสาหกรรมทางตอนเหนือของกรุงเทพมหานคร, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2541, หน้า

3. สวัสดิการเงินกู้ มีความเหมาะสมน้อยที่สุด ซึ่งเป็นสวัสดิการเกี่ยวกับความผูกพันและความมั่นคงของโรงงาน อันหมายถึงลูกจ้างมีแนวคิดที่จะทำงานกับโรงงานนั้นตลอดไป เพราะเหตุจากระยะเวลาเงินตามสิทธิของสวัสดิการและจากข้อสังเกตพบว่า สวัสดิการเงินกู้มีความสัมพันธ์กับลูกจ้างที่มีภูมิลำเนาในภาคกลาง

ประกาศรี จิตพัฒนไพบุลย์¹⁹ ศึกษาเรื่องการจัดหาที่อยู่อาศัยของลูกจ้างแรงงานย่านอุตสาหกรรม กรณีศึกษา อำเภอพระประแดง จ.สมุทรปราการ ได้วิเคราะห์ถึงปัญหาและอุปสรรคต่อการพัฒนาที่อยู่อาศัยย่านอุตสาหกรรมโดยแบ่งเป็นปัญหาต่าง ๆ ดังนี้

1. ปัญหาเชิงเศรษฐกิจ

1.1 ปัญหาของกลุ่มลูกจ้างแรงงาน

- ด้านรายได้ และการออมทรัพย์ ส่วนใหญ่มีรายได้ประมาณ 3,001-5,000 บาทต่อคนต่อเดือน โดยมีค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าอาหาร ค่ายานพาหนะ เครื่องใช้ส่วนตัวต่าง ๆ การเล่นการพนันทั้งในระบบ นอกระบบ เป็นต้น ประมาณ 2,000-4,000 บาทต่อคนต่อเดือน การออมทรัพย์ในรูปแบบการเล่นแชร์ การส่งเงินกลับภูมิลำเนา โดยมีวัตถุประสงค์การออมเพื่อไว้ใช้จ่ายในอนาคต การปลูกบ้านที่ภูมิลำเนาเดิม การส่งเงินเลี้ยงดูบิดา มารดา บุตร หรือช่วยเหลือผลการเกษตรของตนในภูมิลำเนา โดยไม่คำนึงถึงตนเอง ซึ่งสภาพการดำรงชีวิตของลูกจ้างแรงงาน มักอาศัยบ้านเช่าบริเวณใกล้เคียงโรงงานที่มีราคาถูก หรือบางส่วนอาศัยในโรงงาน แม้ว่าจะมีการปรับปรุงขึ้นค่าครองชีพเป็นระยะ ๆ ส่วนกลุ่มลูกจ้างแรงงานซึ่งไม่มีระบบการออมทรัพย์อย่างเป็นระบบ ก็นำรายได้ไปใช้จ่ายแทบทั้งสิ้น

1.2 ปัญหาเชิงเศรษฐกิจของกลุ่มโรงงาน

- ปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ การไม่ได้สำรองเงินทุนในการจัดสร้างที่อยู่อาศัย ขาดบุคลากรที่ชำนาญในการก่อสร้าง ขาดปัจจัยการผลิต (ที่ดิน) ในการจัดสร้างที่อยู่อาศัย ต้นทุนการเสียโอกาสของกลุ่มโรงงาน ค่าใช้จ่ายในการบริหารงานหลังการปลูกสร้างที่พัก ส่วนกลุ่มโรงงานที่มีความจำเป็นในกรณีที่มีระบบการทำงานผลัด ก็จัดสวัสดิการที่อยู่อาศัย หากกรณีที่สามารถหลีกเลี่ยงได้ก็จัดสวัสดิการในรูปรถรับ-ส่ง ซึ่งโรงงานไม่ต้องรับภาระในเรื่องค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า

¹⁹ ประกาศรี จิตพัฒนไพบุลย์, การจัดหาที่อยู่อาศัยของลูกจ้างแรงงานย่านอุตสาหกรรม กรณีศึกษา อ.พระประแดง จ.สมุทรปราการ, วิทยานิพนธ์ ปรียญมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2537. หน้า 155-160.

ต้นทุนการเสียโอกาสของที่ดิน และความปลอดภัย เป็นต้น ส่วนโรงงานที่ไม่มีระบบการทำงานผลัด ก็ไม่ดำเนินการจัดหาที่อยู่อาศัย เนื่องจากที่อยู่อาศัยเป็นเสมือนต้นทุนในการผลิตแฝง ทำให้สินค้า มีต้นทุนสูง

2. ปัญหาสภาพที่อยู่อาศัย

2.1 กลุ่มลูกจ้างแรงงานพักอาศัยด้วยตนเอง

ลักษณะที่อยู่อาศัยอยู่กระจัดกระจายตามอาคารแฟลต บ้านไม้สองชั้น และห้องแถว มีสภาพอาคารที่ทรุดโทรม เก่า บางแห่งตั้งอยู่บนทำเลที่ต่ำกว่าระดับพื้นถนน บางแห่งสร้างคร่อม ร่องสวนไม่ได้มีการปรับพื้นดินก่อนปลูกสร้าง น้ำท่วมถึง ทำให้มีสัตว์เลื้อยคลานต่าง ๆ บางแห่งตั้ง อยู่เข้าไปลึกจากถนนใหญ่ด้านหลังห้องแถว เมื่อราคาที่ดินสูงขึ้น อาคารที่อยู่อาศัยต่าง ๆ ก็ขยาย เข้ามาอยู่ในซอย ทำให้ที่อยู่อาศัยด้านหลังอาคารห้องแถว มีทางออกสู่ถนนสาธารณะไม่เพียงพอ ประกอบกับเหตุผลด้านสาธารณสุขไม่ทั่วถึง ทำให้สภาพพื้นที่อยู่อาศัยเสื่อมโทรมลงในที่สุด และพบว่า ลักษณะที่พักอาศัยไม่มีการวางแผนในการดำเนินการก่อน เมื่อคิดต่อเติมอาคารเพิ่ม เติมก็ดำเนินการเลย สภาพที่พักอาศัยไม่ค่อยแข็งแรง ปลอดภัย อยู่ในระดับต่ำกว่ามาตรฐานที่อยู่ อาศัยของการเคหะแห่งชาติ และค่าเช่าบ้าน อัตรากว้าง จากเหตุผลเชิงรายได้ กลุ่มลูกจ้างแรงงาน จำเป็นต้องประหยัดค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เช่น ค่าน้ำ มีการใช้น้ำบาดาล ซึ่งมีราคาถูกกว่าน้ำประปา ประกอบกับบริการน้ำประปาบังให้บริการได้ไม่ครอบคลุมพื้นที่ ส่วนค่าไฟฟ้า พบว่ามีการติดตั้ง มิเตอร์ทั้งแบบฟ่วง และมิเตอร์ไฟฟ้าของตนเอง ลูกจ้างแรงงานจึงติดตั้งไฟในห้องพักอาศัยเพียง 1- 2 ดวง เพื่อให้แสงสว่างภายในห้องพักเท่านั้น ระบบไฟฟ้าที่ส่องสว่างจัดให้ไม่เพียงพอ

2.2 กลุ่มลูกจ้างแรงงานที่พักอาศัยอยู่กับโรงงาน

อาคารที่พักอาศัยแต่ละหลังส่วนมากสร้างขึ้นมาพร้อมกับโรงงาน แต่อาคารที่พัก อาศัยไม่ได้ถูกดูแลรักษาเช่นเดียวกับอาคารโรงงาน ส่งผลต่อความปลอดภัยของที่อยู่อาศัย กลุ่ม โรงงานส่วนใหญ่ มีระบบไฟฟ้าทั่วถึงเพียงพอกับการดำเนินการผลิต แต่สำหรับในอาคารที่พัก อาศัย มีการกำหนดการใช้ไฟฟ้า สักรวจพบว่าภายในห้องพัก มีหลอดไฟฟ้าเพียง 1-2 ดวงเท่านั้น สำหรับส่องทางเข้าที่นอน และส่วนใหญ่ไม่มีปลั๊กไฟ

ขนาดที่พักอาศัยประเภทแฟลต ภายในห้องพัก มีการจัดตั้งตู้เสื้อผ้าไว้สำหรับแบ่งสัดส่วน ที่นอนของแต่ละคน ทำให้ขนาดที่พักอาศัยมีความคับแคบ (เทียบกับมาตรฐานเคหะแห่งชาติ) พบ ว่าขนาดที่พักอาศัยเฉลี่ยประมาณ 3 ตารางเมตรต่อคน กลุ่มลูกจ้างแรงงานบางกลุ่มพักอาศัยร่วม

กันในห้องโถงใหญ่มีทางเดินอยู่ตรงกลาง สองข้างทางเป็นเตียงนอน และมีเชือกโยงให้แขวนเสื้อผ้า สร้างปัญหาระบบการถ่ายเทอากาศภายในห้อง

3. ปัญหาสังคม

3.1 กลุ่มโรงงาน มีการจัดสวัสดิการที่อยู่อาศัย โดยกำหนดเงื่อนไขสถานภาพของลูกจ้างแรงงานเป็นโสด เพื่อสะดวกต่อการจัดที่อยู่อาศัย และไม่มีภาระผูกพันครอบครัว ความรับผิดชอบต่อครอบครัวมากนัก มีการกำหนดเวลาการเข้า-ออกโรงงาน เพื่อรักษาความปลอดภัย เนื่องจากพบกับปัญหาการลักขโมย การเล่นเกมพนัน และปัญหาการไม่เอาใจใส่ในที่พักอาศัย ปล່อยให้มีขยะมูลฝอยสกปรกอยู่ประจำในอาคารที่พักอาศัย

3.2 กลุ่มลูกจ้างแรงงาน อพยพเข้ามาเพื่อหางานทำเป็นจำนวนมาก เป็นกลุ่มผู้มีรายได้น้อย มักพักอาศัยอยู่รวมกันเป็นกลุ่มตามบริเวณใกล้เคียงโรงงาน ตามสวน อยู่อาศัยกันอย่างไม่เป็นระเบียบ ตีมีสุรา เล่นการพนัน ลักขโมย ขาดความปลอดภัยจากแหล่งที่อยู่อาศัยร่วมกัน บางแห่งกลายเป็นแหล่งเสื่อมโทรมขนาดต่าง ๆ กระจายอยู่ทั่วไปตามที่ว่างระหว่างโรงงาน เนื่องจากกลุ่มลูกจ้างแรงงาน มีรายได้น้อย แสวงหาที่พักอาศัยที่มีอัตราค่าเช่าราคาถูก ขาดสุขลักษณะ น้ำท่วมถึง

4. ปัญหาสิ่งแวดล้อม

4.1 มลภาวะทางเสียงและความสั่นสะเทือน เกิดจากเสียงของเครื่องจักรทำงาน โดยเฉพาะกลุ่มโรงงานบางกลุ่ม มีการทำงานตลอด 24 ชั่วโมง การไม่มีระบบเก็บเสียง การใช้เครื่องจักรอุตสาหกรรมรุ่นเก่า เสียงทะเลาะเบาะแว้งของสามีภรรยาในที่พักอาศัย และการมีเสียงเอะอะจากการตีมีสุรา เป็นต้น เนื่องจากที่อยู่อาศัยอยู่ใกล้กับโรงงาน จะมีเสียงรบกวน ทำให้กลุ่มลูกจ้างแรงงาน ไม่สามารถพักผ่อนได้เต็มที่

4.2 มลภาวะทางน้ำ กลุ่มโรงงานมักตั้งอยู่ปะปนกับแหล่งชุมชน เช่น โรงงานผลิตเหล็ก โรงงานทอผ้า ไซโลอบพืชผล โรงงานดังกล่าวมักก่อปัญหาน้ำเสีย น้ำเน่าเหม็น

ปัญหาการถ่ายเทสิ่งปฏิภูลของเสียต่าง ๆ หรือ มีการระบายความร้อนของเครื่องจักรกลภายในโรงงาน ลงสู่อ่างน้ำล้าคลอง โดยตรง มีการละลายการบำบัดน้ำเสียก่อนออกจากโรงงาน ทำให้ปริมาณออกซิเจนในน้ำลดลง เป็นอันตรายต่อสิ่งมีชีวิตในน้ำ นอกจากนี้ระบบกำจัดขยะมูลฝอย แม้ว่าหน่วยราชการ ดำเนินการเก็บขยะเป็นประจำ แต่ปริมาณกำลังการจัดเก็บไม่เพียงพอ ทำให้

บางส่วนต้องมีการปล่อยน้ำทิ้งลงในแม่น้ำ คลองสาธารณะบ้าง การกำจัดขยะในรูปแบบการฝัง การเผา เป็นต้น ขยะมูลฝอยเหล่านี้จะไปอุดตันตามท่อน้ำ คลอง ทำให้แม่น้ำตื้นเขิน

4.3 มลภาวะทางอากาศ ปัญหาด้านฝุ่นละออง เขม่าควัน อุตสาหกรรมที่ก่อเกิดปัญหานี้ ได้แก่ อุตสาหกรรมผลิตผลทางกลกรรม อาหารเบื้องต้น โดยเฉพาะการอบบด ร่อน เมล็ดพืชผลใน ไซโล อุตสาหกรรมไม้และเครื่องเรือน ส่วนมลพิษทางด้านกลิ่น ได้แก่ อุตสาหกรรมอาหารสัตว์ อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์ยาง ทั้งจากยางธรรมชาติ และยางสังเคราะห์ สารระเหยหรือสารเคมีต่าง ๆ มักถูกปล่อยออกมาพร้อมกับน้ำทิ้ง กากสารพิษ ที่เกิดจากการใช้แร่ธาตุ และสารเคมีในภาคอุตสาหกรรม เกษตรกรรม และอื่น ๆ ด้วยวิธีการใช้ที่ไม่ถูกต้อง ไม่ระมัดระวังถึงอันตราย ทำให้สารพิษ กระจายไปในสิ่งแวดล้อม พบในอุตสาหกรรมฟอกย้อมผ้า อุตสาหกรรมผลิตสบู่ วัสดุสังเคราะห์ สำหรับซักฟอก อุตสาหกรรมผลิตอุปกรณ์ไฟฟ้า อุตสาหกรรมผลิตถลุงหลอมโลหะ

วิจารณ์ สัตตบุษย์สุทธิ²⁰ สรุปคุณภาพชีวิตของผู้ใช้แรงงานที่อาศัยอยู่ในบ้านเช่า พบว่า ส่วนใหญ่จะเป็นห้องแถวไม้ชั้นเดียว และอพาร์ทเมนท์ 2 ชั้น สภาพบ้านเช่าที่เป็นห้องแถวไม้ชั้นเดียวค่อนข้างทรุดโทรม แออัดคับแคบและค่อนข้างสกปรก ไม่ได้มาตรฐาน ถูกสุขลักษณะอย่างเพียงพอ สาธารณูปโภค – สาธารณูปการไม่ดี มีปัญหาเรื่องน้ำไม่พอใช้ ขนาดห้องประมาณ 12 ตารางเมตร มีความหนาแน่นในการอยู่อาศัยสูงเมื่อเทียบกับขนาดห้องคือประมาณ 4 คน/ห้อง ราคาค่าเช่าประมาณ 1,200-1,800 บาท/เดือน สำหรับอพาร์ทเมนท์ 2 ชั้น จะมีสภาพค่อนข้างใหม่ ขนาดห้องประมาณ 9 ตารางเมตร ความหนาแน่นในการอยู่อาศัยสูง เมื่อเทียบกับขนาดห้องคือประมาณ 4 คน/ห้องเช่นกัน การถ่ายเทของอากาศไม่ดีเท่าที่ควร และมีปัญหาเรื่องเสียงดังรบกวน และการทะเลาะวิวาท ค่าเช่าประมาณ 2,000-2,500 บาท/ห้อง

จักรภพ กาบทอง²¹ ศึกษาวิจัยเรื่อง แนวทางในการจัดหาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้ใช้งานใน โรงงานอุตสาหกรรม กรณีศึกษา นิคมอุตสาหกรรมนวนคร อำเภอคลองหลวง จังหวัดปทุมธานี พบว่าปัญหาที่อยู่อาศัยของแรงงาน คือปัญหาการถ่ายเทอากาศภายในห้อง จะมีเพียงประตูทางเข้าด้านหน้าและประตูด้านหลัง ซึ่งเป็นระเบียบเท่านั้น ขนาดห้องพักจะมีเพียง 12 ตารางเมตร ส่วนห้องน้ำก็มีขนาดเล็กมาก 1.5 ตารางเมตร คับแคบมาก

²⁰วิจารณ์ สัตตบุษย์สุทธิ, ความต้องการที่อยู่อาศัยของผู้ที่ทำงานในนิคมอุตสาหกรรม: กรณีศึกษา นิคมอุตสาหกรรมลาดกระบัง, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการ มหาวิทยาลัย, 2538, หน้า 164.

²¹จักรภพ กาบทอง, สภาพที่อยู่อาศัยในปัจจุบัน สำหรับผู้ใช้แรงงานในโรงงานผลิตอุปกรณ์ไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์: กรณีศึกษานิคมอุตสาหกรรมนวนคร, วิทยานิพนธ์ ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขาการจัดการ มหาวิทยาลัย, 2539, หน้า 172.

ปัญหาทางสังคม จะมีปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนที่พักอาศัยอยู่ ได้แก่ ปัญหาที่มีใจผู้ร้ายและมีการลักขโมย การจี้ปล้นทรัพย์สิน รongลงมาเป็นอุบัติเหตุ เช่น รถชนกัน ทำให้มีการบาดเจ็บและล้มตาย รongลงมาการทะเลาะวิวาทชกต่อย ทำร้ายร่างกายซึ่งกันและกัน มีการมั่วสุมเล่นการพนัน มีการมั่วสุมเสพยาเสพติดต่าง ๆ มีอาชญากรรมมาทางเพศ เช่น ช่มชู้ผู้หญิง จากปัญหาที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่แล้วปัญหาจะเกิดขึ้นกับทุก ๆ ชุมชนที่มีแรงงานอาศัยอยู่

2.7 การนำแนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไปใช้ประโยชน์

1. ศึกษาแนวคิดงานวิจัยในกรณีศึกษาที่คล้ายกัน เพื่อกำหนดขอบเขตในการศึกษาและกระบวนการศึกษาวิจัย
2. สามารถกำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถามลูกจ้างแรงงาน ทั้งในส่วนของสภาพที่พักอาศัย ปัญหาที่อยู่อาศัยและสาเหตุของปัญหาที่อยู่อาศัย
3. นำมาใช้ในการออกแบบการวิเคราะห์ในด้านสภาพที่พักอาศัย ด้านกายภาพ มาตรฐานขนาดและพื้นที่ใช้สอยต่ำสุด พระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2507 และการจัดสวัสดิการลูกจ้างแรงงานที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย